

УДК 796.035:001.4

ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АПАРАТ В РЕАБІЛІТАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Наталя Чепурна, аспірант ІВО НАПН України, асистент кафедри анатомії, топографічної анатомії та оперативної хірургії, Київський медичний університет.

ORCID: 0000-0002-9470-0539

E-mail: n.o.chepurna@gmail.com

В статті висвітлено понятійно-термінологічний апарат реабілітаційної сфери (фізична терапія, ерготерапія) шляхом аналізу законодавчої бази та наукових джерел. Сформульовано термінологічні аспекти підготовки фахівців реабілітаційної сфери на різних освітніх рівнях. В структурі підготовки фахівців реабілітаційної сфери висвітлено напрями реабілітації (227.1 Фізична терапія; 227.2 Ерготерапія; 227.3 Терапія мови та мовлення), що дозволяє ЗВО сфокусуватись та конкретизувати підготовку цих спеціалістів на бакалаврському та магістерському рівнях.

***Ключові слова:** фізична терапія; ерготерапія; терапія мови та мовлення; фізичний терапевт; ерготерапевт; бакалаврський рівень; магістерський рівень; реабілітаційний процес.*

THE CONCEPTUAL AND TERMINOLOGICAL APPARATUS IN THE FIELD OF REHABILITATION

Natalia Chepurna, PhD-student IHE NAPS of Ukraine, Assistant of the Department of Anatomy, Topography Anatomy and Operative Surgery, Kyiv Medical University.

ORCID: 0000-0002-9470-0539

E-mail: n.o.chepurna@gmail.com

The article shows the conceptual and terminological apparatus of the rehabilitation area (physical therapy, ergotherapy, speech and language therapy, physical therapist, ergotherapist) by analyzing the legislative framework and scientific sources. This analysis showed the multidirectionality of the directions of rehabilitation. Different specialists do separate rehabilitation tasks for physical therapy and separately for occupational therapy. This approach contributes to a high-quality rehabilitation process for patients (recovery from injuries – it is doing physical therapists, or acute diseases – stroke – it is doing occupational therapists).

The terminological aspects in the rehabilitation area at different educational levels are formulated: physical therapy, ergotherapy, training of physical therapists, occupational therapists at the bachelor's level, training of physical therapists, occupational therapists at the master's level.

In the structure of the training of rehabilitation specialists, the directions of rehabilitation are highlighted (227.1 Physical therapy; 227.2 Ergotherapy; 227.3 Speech and language therapy), which allows universities to focus and specify the training of these specialists at the bachelor's and master's levels. Namely, the focus is on professional competencies for occupational therapists and physical therapists. And also, in accordance with the legislative framework, directs the professional direction of the work of physical therapists, occupational therapists and future – speech and language therapists.

***Keywords:** physical therapy, ergotherapy, speech and language therapy, physical therapists, ergotherapists, bachelor's level, master's level, rehabilitation process.*

Підготовка фізичних терапевтів, ерготерапевтів в закладах вищої освіти України (надалі – ЗВО) в умовах сьогодення набуває все більш актуального значення. Зростання попиту на реабілітаційні послуги серед різних верств населення з метою зміцнення, збереження та відновлення здоров'я свідчить про потребу у кваліфікованих фахівцях, які здатні складати реабілітаційні плани та застосовувати їх на практиці з урахуванням сучасних реабілітаційних технологій. Окрім того, повномасштабне вторгнення, наслідки пандемії коронавірусної інфекції ще більше загострюють питання відновлення організму людини в різних його аспектах (фізичному, ментальному тощо). І фахівці реабілітаційної сфери безпосередньо на практиці змушені працювати з різними нозологічними групами захворювань і поєднувати виконання посадових обов'язків суміжних фахівців, наприклад ерготерапевтів. В професійній діяльності цих спеціалістів ми спостерігаємо взаємозамінність професійних компетентностей між фізичними терапевтами та ерготерапевтами, через недостатню кількість кадрів зокрема. А також через відсутність чітких визначень та понять в законодавчій базі реабілітаційної сфери нашої країни. Ми вирішили розібратись в термінологічному апараті реабілітаційної сфери в нашій країні, шляхом аналізу нормативно-правової бази.

Вивченням поняттєвого апарату в сфері реабілітації в нашій країні починав займатись А. Герцик. Автор виявив подібність між національним терміном «фізична реабілітація» та міжнародним «фізична терапія» [3, с. 21]. В подальшому, О. Бурка наголошує на синонімічності понять «фізичний терапевт» і «фахівець з фізичної реабілітації», але автор найбільш точним і нормативним поняттям вважає «фізичний терапевт», адже воно узгоджується з міжнародною класифікацією [2, с. 12]. Ми також погоджуємось з цією думкою. Ю. Арешина, Н. Авраменко, О. Беспалова займались вивченням професійної діяльності фізичних терапевтів та ерготерапевтів і розглядають це як «як систему цілеспрямованого застосування професійних умінь та практичних навичок, що ґрунтуються на професійно-орієнтованих знаннях, які гарантують усвідомлене їх використання у досягненні поставленої мети та при вирішенні професійних завдань» [1, с. 15]. Ми вважаємо дане визначення не конкретизованим по напрямкам реабілітації – наприклад терапія мови та мовлення, ерготерапія або фізична терапія.

Ряд вітчизняних науковців (О. Бісмак, А. Вовканич, Н. Белікова, Ю. Лянной та інші) досліджували питання професійної підготовки фахівців реабілітаційної сфери, вивчаючи закордонний досвід і аналізуючи підготовку цих спеціалістів в наших ЗВО, з урахуванням змін на законодавчому рівні. Таким чином, поступовими кроками ми спостерігаємо становлення та практичне впровадження спеціальності 227 Терапія та реабілітація [2] в нашій країні.

Мета статті: теоретичний аналіз понятійно-термінологічного апарату в реабілітаційній сфері в законодавчій базі, та формулювання термінологічних аспектів, які надають розуміння і розмежовують діяльність фахівців на різних освітніх рівнях.

На законодавчому рівні відбувся перехід фізичної реабілітації з галузі знань 0101 «Фізичне виховання, спорт та здоров'я людини» до галузі знань 22 «Охорона здоров'я» відповідно до постанови КМУ № 266 від 29 квітня 2015 р. «Про затвердження переліку галузей, знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» [3]. Наступним кроком стало зміна назви спеціальності 227 «Фізична реабілітація» на «Фізична терапія, ерготерапія» відповідно до постанови КМУ № 53 від

1 лютого 2017 р. «Про внесення змін до постанови від 29 квітня 2015 р. № 266» [4]. В подальшому, відповідно до постанови КМУ від 16.12.2022 № 1392 «Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» спеціальність 227 Фізична терапія, ерготерапія перейменовано на спеціальність 227 Терапія та реабілітація [2]. Ці зміни поступово врегульовують дану спеціальність відповідно до міжнародних нормативних документів.

Згідно з інформацією Всесвітньої конфедерації з фізичної терапії (WCPT) «Фізична терапія – це послуги для окремих людей та популяцій з метою розвитку, підтримання та відновлення максимальних рухів та функціональних можливостей протягом усього життя [5]. Ми погоджуємось з даним визначенням, адже воно охоплює усі можливі зміни фізичного та емоційного стану організму.

В нашій законодавчій базі це поняття відповідно до Закону України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» звучить наступним чином *«фізична терапія – це процес забезпечення розвитку, максимального відновлення та підтримання рухової і функціональної спроможності осіб з обмеженнями повсякденного функціонування або таких дій, у яких можуть виникнути такі обмеження»* [7, стаття 1]. Це визначення конкретизує для фахівців реабілітаційної сфери напрям роботи з пацієнтами, яке ґрунтується на доказових підходах, а також включає в себе взаємодію з іншими спеціалістами галузі «Охорона здоров'я».

З метою відповідності міжнародним трудовим функціям та професійним компетентностям в нашій країні поступово практично впроваджується в закладах реабілітаційного профілю відносно нова для нас професія – фізичний терапевт. Згідно *glossary World Physiotherapy* фізичний терапевт – це професіонал який успішно пройшов професійну програму початкового рівня, яка дозволяє йому визначити та максимізувати якість життя та функціональний руховий потенціал у повсякденному житті. Це охоплює психологічне, фізичне та соціальне благополуччя. Практика фізичного терапевта передбачає взаємодію між фізіотерапевтом, пацієнтами або клієнтами, родинами, особами, які здійснюють догляд, іншими постачальниками медичних послуг і спільнотами, у процесі оцінки рухового потенціалу та встановленні узгоджених цілей і завдань, використовуючи знання та навички, унікальні для фізіотерапевтів [5]. Вважаємо дане визначення максимально розкритим та охоплюючим практичну складову реабілітаційного аспекту.

Ю. Копчинська наголошує за визначенням, наданим в Ілюстрованому медичному словнику Дорланда, «фізичний терапевт» – це «особа, що володіє методами фізичної терапії та уповноважена проводити лікування під контролем лікаря, що його призначив» (переклад А. Герцика) [11, с. 66], з чим погоджуємось, але вважаємо дане визначення неповністю розкритим.

В законодавчій базі України відсутнє визначення фізичного терапевта, але маємо зафіксовані обов'язки для цієї посади. Згідно з наказом МОЗ України від 13.12.2018 № 2331 Про внесення змін до довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 «Охорона здоров'я» Кваліфікаційна характеристика на фізичного терапевта, обов'язками якого є «Здійснення реабілітаційних заходів з метою припинення або зменшення болю, відновлення функцій тканин, органів, систем та організму в цілому, досягнення нормального рівня здоров'я, фізичної самостійності та активності, оптимального фізичного стану та самопочуття осіб усіх вікових категорій з

порушеннями діяльності опорно-рухового апарату, ортопедичними вадами, побутовими, спортивними та професійними травмами, неврологічними, серцево-судинними, респіраторними та іншими захворюваннями та їх наслідками, людей літнього віку з віковими ускладненнями» [8]. Враховуючи все вищезазначене, надаємо власне визначення поняттю фізичний терапевт – це професіонал, який забезпечує розвиток та максимальне відновлення рухової і функціональної спроможності особам з обмеженими можливостями, або при випадках коли можуть виникнути такі обмеження.

Різноманітність підходів реабілітаційного процесу (відновлення фізичного стану організму, або соціальна адаптація людей після захворювань чи травм) призвела до появи ще одного напрямку реабілітаційної сфери – ерготерапії.

Відповідно до Закону України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» ерготерапія – процес відновлення, розвитку та/або підтримки навичок, необхідних для залучення особи з обмеженнями повсякденного функціонування до активного повсякденного життя та занять, які вона бажає, потребує або планує виконувати, а також модифікація заняттєвої активності особи та/або адаптації її середовища. Ерготерапія призначається, планується та здійснюється ерготерапевтом або під його контролем [7 стаття 1]. Цей напрям конкретизує реабілітаційні діагнози та відповідно і обсяги реабілітаційної допомоги та залучення необхідних фахівців. З чим погоджуємось, так як даний напрям прискорює складання реабілітаційного плану для пацієнтів, в зв'язку з розумінням першочерговості відновлення (чи то фізичний стан пацієнта, чи соціалізація пацієнта). Відповідно в професійній сфері, цими питаннями займаються ерготерапевти.

За інформацією Всесвітньої федерації ерготерапевтів (World Federation of Occupational Therapists) ерготерапевт – це спеціаліст з відновлення соціальних, побутових, робочих, функціональних і рухових навичок у людей з обмеженими можливостями [6]. Ми погоджуємось з даним визначенням, адже для фахівців реабілітаційної сфери є чітке розуміння відновних процесів в організмі пацієнтів (постановка реабілітаційних діагнозів, складання реабілітаційного плану тощо).

На думку Ю. Копчинської «Ерготерапевт» – це професія, орієнтована на клієнта. Основною метою ерготерапії є надання можливості людям брати участь у повсякденному житті з урахуванням наявних фізичних обмежень [11, с. 68].

В законодавчій базі України ми не знайшли офіційного визначення для професії ерготерапевт, але є зафіксовані обов'язки для цієї посади.

Згідно з наказом МОЗ України від 13.12.2018 № 2331 Про внесення змін до довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 «Охорона здоров'я» завданнями ерготерапевта є «здійснення заходів щодо набуття людьми з обмеженнями життєдіяльності максимального рівня функціональності та незалежності в усіх аспектах життя через терапевтичне використання заняттєвої активності (занять) та активних реабілітаційних технологій, відновленню у них фізичного, соціального та психічного здоров'я, поверненню людини до нормального соціального, професійного та побутового функціонування, відновлення автономності, інтеграції її у суспільство у закладах охорони здоров'я, освіти, соціального захисту та за їх межами» [8]. Враховуючи все вищезазначене можемо надати власне визначення поняттю ерготерапевт – це професіонал, який забезпечує відновлення та або набуття максимального рівня функціональності людям з обмеженням життєдіяльності, шляхом

використання заняттєвої активності та реабілітаційних технологій.

Ще один реабілітаційний напрям в нашій країні, який набуває поступового законодавчого та в подальшому і практичного професійного впровадження, це терапія мови та мовлення. Дане визначення згідно з Законом України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» означає процес відновлення та/або підтримки максимально можливого рівня усіх аспектів комунікації та/або ковтовання в осіб з обмеженнями повсякденного функціонування або ризиком їх виникнення для забезпечення оптимального рівня комунікативної взаємодії з навколишнім середовищем та/або безпечного процесу споживання їжі. Терапія мови і мовлення призначається, планується та здійснюється терапевтом мови та мовлення або під його контролем [7 стаття 1]. Цей напрям сфери реабілітації в нашій країні перебуває на стадії початкового рівня розвитку (в закладах реабілітаційного профілю відсутні посади терапевт мови та мовлення; заклади вищої освіти на сьогодні не здійснюють підготовку даних фахівців; в нормативно-правових документах відсутнє визначення поняття терапевт мови та мовлення) і сподіваємось, поступовими кроками почне набувати практичного впровадження, так як це відбувається з професіями фізичний терапевт та ерготерапевт.

З поступовим становленням нормативно-правової бази в реабілітаційній сфері, для закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку фізичних терапевтів, ерготерапевтів, поступово зменшується узагальненість в понятійно-термінологічному аспекті і з'являється більш чітке розуміння в професійній підготовці даних фахівців. Зокрема, поява професійних стандартів для спеціальності 227 Фізична терапія, ерготерапія на різних рівнях підготовки – бакалаврському та магістерському, конкретизує фахові компетентності для цих спеціалістів, і забезпечує сфокусованість над проблемою пацієнта.

Відповідно до стандарту 227 «Фізична терапія, ерготерапія» для бакалаврського рівня підготовки де прописані загальні та фахові компетентності для спеціальності 227.1 Фізична терапія та 227.2 Ерготерапія, («ЗК 09. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій»; «ЗК 10. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел»; «ЗК 12. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях»; «СК 02. Здатність аналізувати будову, нормальний та індивідуальний розвиток людського організму та його рухові функції»; «СК 03. Здатність трактувати патологічні процеси та порушення і застосовувати для їх корекції придатні засоби фізичної терапії, ерготерапії»; «СК 06. Здатність виконувати базові компоненти обстеження у фізичній терапії та/або ерготерапії: спостереження, опитування, вимірювання та тестування, документувати їх результати»; «СК 10. Здатність проводити оперативний, поточний та етапний контроль стану пацієнта / клієнта відповідними засобами й методами та документувати отримані результати») [9, с. 7], можемо надати визначення поняттю підготовка фізичних терапевтів, ерготерапевтів на бакалаврському рівні – це процес формування основних клінічних навичок – обстеження, планування, втручання та контролю, з обов'язковим знанням та веденням відповідної медичної документації в реабілітаційній сфері.

Відповідно до стандарту 227 Фізична терапія, ерготерапія для другого (магістерського) рівня вищої освіти, («ЗК 05. Здатність приймати обґрунтовані рішення»; «ЗК 08. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт»;

«СК 02. Здатність клінічно мислити, планувати терапію, застосовувати науково обґрунтовані засоби та методи доказової практики (Evidence-based practice), аналізувати та інтерпретувати результати, вносити корективи до розробленої програми фізичної терапії або ерготерапії чи компонентів індивідуального реабілітаційного плану»; «СК 04. Здатність до роботи у реабілітаційній команді та міжособистісної взаємодії з представниками інших професійних груп різного рівня»; «СКфт 01. Здатність розуміти клінічний та реабілітаційний діагноз пацієнта/ клієнта, перебіг захворювання і тактику лікування»; «СКфт 07. Здатність здійснювати викладацьку діяльність (зокрема, як керівник / методист / супервізор клінічних практик»; «СКет 10. Здатність виконувати обов'язки клінічного супервізора з ерготерапії»; «СКет 11. Здатність співпрацювати з різними службами охорони здоров'я, соціальної політики і соціального захисту, пояснювати права осіб з обмеженнями життєдіяльності з метою збільшення заняттєвої участі та інтеграції пацієнта / клієнта у суспільство»; «СКет 12. Здатність аналізувати та критично оцінювати нові теорії та технології ерготерапії, розробляти нові методи ерготерапії на основі даних сучасних клінічних досліджень, представляти ерготерапію у широкому академічному та науковому міждисциплінарному дискурсі») [10, с. 8] можемо надати визначення поняттю підготовка фізичних терапевтів, ерготерапевтів на магістерському рівні – це процес формування та удосконалення реабілітаційних навичок з елементами лідерських якостей.

Проаналізувавши законодавчу базу реабілітаційної сфери в Україні, можемо констатувати що становлення спеціальності 227 Терапія та реабілітація в нашій країні відбувається з урахуванням принципів Болонського процесу та узгоджується з міжнародною нормативно-правовою базою. Подальший аналіз кращих міжнародних практик підготовки фахівців реабілітаційної сфери надасть можливість використовувати цей досвід у вітчизняній системі підготовки фізичних терапевтів, ерготерапевтів.

Поступове становлення нормативно-правової бази в реабілітаційній сфері (це і зміна назви спеціальності 227 Терапія та реабілітація відповідно до міжнародної практики, і сфокусованість напрямів реабілітації – фізична терапія, та ерготерапія та відповідно їх професійна підготовка в ЗВО з урахуванням професійних стандартів на різних освітніх рівнях) забезпечує процес практичного входження в Європейський простір вищої освіти. Акцент ЗВО на фахових компетентностях для фізичних терапевтів та ерготерапевтів забезпечує різнопрофільну практичну підготовку цих фахівців з акцентом на розвиток клінічного мислення та з урахуванням потреб вітчизняного ринку праці і міжнародного досвіду.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в дослідженні понятійно-термінологічного апарату реабілітаційної сфери, а саме понять асистент фізичного терапевта, асистент ерготерапевта, терапевт мови та мовлення, та розподілі їх посадових обов'язків а також особливості підготовки цих спеціалістів в ЗВО України. Що, на нашу думку, дозволить чіткіше структурувати реабілітаційний процес для пацієнтів (реабілітаційний план, обстеження, діагноз) та забезпечить їх якісне відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арешина Ю., Авраменко Н., Беспалова О., Професійна діяльність фахівця з фізичної терапії та ерготерапії: стаття. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки.* 2020. № 1(68). С. 14–18.

2. Бурка О. Підготовка майбутніх фізичних терапевтів до використання фізкультурно-оздоровчих технологій: монографія. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2022. 184 с.
3. Герцик А. Фахівець з фізичної реабілітації, чи фізичний терапевт: національне та міжнародне тлумачення назв професій. *Проблеми фізичного виховання та спорту*. 2010. № 1. С. 21–24.
4. Постанова КМУ № 1392 «Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 16.12.2022.
5. Постанова КМУ № 266 «Про затвердження переліку галузей, знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 29 квітня 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text>
6. Постанова КМУ № 53 «Про внесення змін до постанови від 29 квітня 2015 р. № 266» від 1 лютого 2017 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-pereliku-galuzej-znan-i-specialnostej-za-yakimi-zdiysnyuetsya-pidgotovka-zdobuvachiv-vishchoyi->
7. Глосарій Всесвітньої конфедерації з фізичної терапії (WCPT). URL: <https://world.physio/uk/resources/glossary>
8. Сайт Всесвітньої федерації ерготерапевтів. URL: <https://www.wfot.org/about/about-occupational-therapy>
9. Закон України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» в редакції від 19.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text>
10. Наказ МОЗ України № 2331 «Про внесення змін до довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників» від 13.12.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2331282-18>
11. Наказ МОН № 1419 Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 227 Фізична терапія, ерготерапія для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти від 19.12.2018. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2022/Standarty.Vyshchoyi.Osvity/Zatverdzeni.Standarty/01/31/227-Fiz.terap.erhoterap-bak>
12. Наказ МОН № 791 Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 227 Фізична терапія, ерготерапія для другого (магістерського) рівня вищої освіти від 05.09.2022. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/09/06/227.Fizychna.terapiya.erhoterapiya.Mahistr-791-05.0>
13. Копочинська Ю. О. Теоретичні і методичні засади формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти: дис. ... доктора пед. наук:13.00.04. Київ, 2021. 68 с. URL: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.19/Korochinska_2604.pdf

REFERENCES

1. Aryeshyna, Yu., Avramenko, N., Bepalova, O. (2020). Profesiyna diyal'nist' fakhivtsya z fizychnoyi terapiyi ta erhoterapiyi. *Naukovyy visnyk MNU imeni V. O. Sukhomlyns'koho. Pedagogichni nauky*, 1(68), 14–18 [in Ukrainian].
2. Burka, O. (2022). Pidhotovka maybutnikh fizychnykh terapevtiv do vykorystannya fizkul'turno-ozdorovchykh tekhnolohiy. Zaporizhzhya: NU “Zaporiz'ka politekhnikha” [in Ukrainian].
3. Hertsyk, A. (2010). Fakhivets' z fizychnoyi reabilitatsiyi, chy fizychnyy terapevt: natsional'ne ta mizhnarodne tлумachennya nazv profesiy. *Problemy fizychnoho vykhovannya ta sportu*, 10, 21–24 [in Ukrainian].
4. Postanova KМУ № 1392 “Pro vnesennya zmin do pereliku haluzey znan' i spetsial'nostey, za yakymy zdiysnyuayet'sya pidhotovka zdobuvachiv vyshchoyi osvity” vid 16.12.2022 r. [in Ukrainian].
5. Postanova KМУ № 266 “Pro zatverdzhennya pereliku haluzey, znan' i spetsial'nostey, za yakymy zdiysnyuayet'sya pidhotovka zdobuvachiv vyshchoyi osvity” vid 29 kvitnya 2015 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
6. Postanova KМУ № 53 “Pro vnesennya zmin do postanovy vid 29 kvitnya 2015 r. № 266” vid 1 lyutoho 2017 r. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-pereliku-galuzej-znan-i-specialnostej-za-yakimi-zdiysnyuetsya-pidgotovka-zdobuvachiv-vishchoyi-> [in Ukrainian].
7. Hlosariy Vsesvitn'oyi konfederatsiyi z fizychnoyi terapiyi (WCPT). URL: <https://world.physio/uk/resources/glossary> [in Ukrainian].
8. Sayt Vsesvitn'oyi federatsiyi erhoterapevtiv. URL: <https://www.wfot.org/about/about-occupational-therapy> [in Ukrainian].

9. Zakon Ukrainy "Pro rehabilitatsiyu u sferi okhorony zdorov'ya" v redaktsiyi vid 19.08.2022 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text> [in Ukrainian].
10. Nakaz MOZ Ukrainy № 2331 "Pro vnesennya zmin do dovidnyka kvalifikatsiynykh kharakterystyk profesiy pratsivnykiv" vid 13.12.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2331282-18> [in Ukrainian].
11. Nakaz MON № 1419 "Pro zatverdzhennya standartu vyshchoyi osvity za spetsial'nisty 227 Fizychna terapiya, erhoterapiya dlya pershoho (bakalavrskoho) rivnya vyshchoyi osvity" vid 19.12. 2018 r. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2022/Standarty.Vyshchoyi.Osvity/Zatverdzeni.Standarty/01/31/227-Fiz.terap.erhoterap-bak> [in Ukrainian].
12. Nakaz MON № 791 "Pro zatverdzhennya standartu vyshchoyi osvity zi spetsial'nosti 227 Fizychna terapiya, erhoterapiya dlya druhoho (mahistrskoho) rivnya vyshchoyi osvity" vid 05.09.2022 r. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/09/06/227.Fizychna.terapiya.erhoterapiya.Mahistr-791-05.0> [in Ukrainian].
13. Kopochyns'ka, Yu. O. (2021). Teoretychni i metodychni zasady formuvannya profesynoyi identychnosti maybutnikh fakhivtsiv z fizychnoyi terapiyi, erhoterapiyi v zakladakh vyshchoyi osvity. *Doctor's thesis*. Kyiv. URL: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.19/Korochinska_2604.pdf [in Ukrainian].